

ВИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІЙ СІМ'Ї ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Трактування людського капіталу (або професійного [1, с. 392]), дослідження якого в останні десятиліття набуло значного поширення [2–7], зводиться, у цілому, до наступного: це сформована у результаті інвестицій сукупність здібностей, знань, кваліфікації, досвіду, якими володіє людина, які є невіддільними від неї, використовуються нею у процесі виробництва, сприяють зростанню продуктивності праці та можуть приносити певний дохід.

У зв'язку із цим важлива функція щодо формування і накопичення людського капіталу покладається на сім'ю, як на первинний економічний осередок. У рамках досліджуваної проблеми мова йде про систему функцій сім'ї на стадіях створення, виробництва і реалізації людського капіталу, яку можна представити у вигляді схеми (рис. 1).

Перша стадія передбачає створення матеріальної бази через наявність: членів сім'ї – безпосередніх виробників людського капіталу, суто матеріальних ресурсів, товарів і послуг за рахунок формування і використання сімейного бюджету, організації побуту сім'ї. Друга – виробництво фізичної основи людського капіталу через репродуктивну функцію – народження дитини; виховну – передачу батьками та іншими членами родини соціально-економічного досвіду, норм поведінки і морально-трудова цінностей дітям; рекреативну – організацію вільного часу, відпочинку та розвиток інтересів і потреб членів сім'ї; комунікативно-психотерапевтичну – створення сприятливого мікроклімату (в основному емоційного) як основи внутрішньо-сімейного спілкування, психологічної підтримки у випадку виникнення стресових ситуацій, відновлення фізичних і психічних сил, витрачених у життєвих колізіях. Друга стадія по суті представляє собою процес соціалізації – розвиток і адаптацію дитини до соціально-економічної системи.

Рис. 1. Функції сім'ї з формування людського капіталу

На третій стадії через різні форми участі членів сім'ї у ринковому господарюванні – підприємстві, працевлаштуванні – відбувається реалізація людського капіталу.

Визначені нами функції сім'ї стосовно формування людського капіталу дозволяють розширити визначення сутності цього поняття. Отже, людський капітал – це закладений сім'єю у результаті фінансових, емоційних, часових та інших інвестицій фізичний, розумовий, творчий і моральний потенціал індивіда, який у подальшому дозволить йому отримати знання, здобути кваліфікацію, набути досвід та у результаті участі у суспільному виробництві – сприяти економічному зростанню й підвищенню добробуту.

На наше глибоке переконання, сім'я займає особливе місце у сучасній соціальній економіці завдяки, по-перше, охопленню всього населення, адже суб'єкти однієї сім'ї є водночас суб'єктами інших; по-друге, виконанню сім'єю певних функцій, протіканню в ній специфічних процесів з відповідними механізмами; по-третє, наявності сімейних критеріїв та ідеалів, які є відображенням соціальної задоволеності; по-четверте, відповідності сімейних інтересів більшою мірою характеру ринкового укладу, ніж державного, оскільки перший задовольняє приватно-індивідуальні потреби, а другий – суспільні; по-п'яте, веденню розрахунків збалансованості ефективності від величини отримуваних суспільних благ, з однієї сторони, і збитків від сплачуваних податків, з іншої. Все це разом визначає ступінь довіри сім'ї до держави і відповідну поведінку на ринку.

На нашу думку, на сучасному етапі свого розвитку українська сім'я перебуває у кризовому стані, адже перехідний період (за висловлюванням російських учених – "економіка виживання" [8, с. 30]) впливає на цей первинний осередок суспільства негативно. Активізація діяльності домогосподарств з метою забезпечення себе засобами до існування (сімейний бізнес, індивідуально-трудова та аграрна діяльність), долучає до економічного співробітництва усіх членів сім'ї, що, з однієї сторони, має позитивний характер, так як у принципі слугує поступовому формуванню середнього класу. З іншої – інтенсифікація трудових та економічних функцій сім'ї відбувається за рахунок зниження якісних характеристик населення через скорочення часу на навчання, укріплення здоров'я, відпочинок, заняття з дітьми тощо, що зрештою у довгостроковій перспективі може мати наслідком зниження інтелектуального, морально-культурно-духовного та фізичного потенціалу населення. З огляду на вищезазначене, необхідне проведення виваженої державної соціальної політики стосовно сім'ї з метою пом'якшення адаптаційних процесів до нових умов життя.

Таким чином, сім'я є тим середовищем, де соціалізація на даному рівні є процесом засвоєння людиною певної системи знань, соціально-культурно-економічних норм і цінностей, виступає фактором адаптації і самоствердження індивіда до умов конкретного соціумного буття, є основою формування людського капіталу.

Література

1. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. – 2-е изд., испр. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
2. Каленюк І. Освіта у ринковому середовищі та неекономічні цінності // Економіка України. – 2003. – № 7. – С.67–73.
3. Вильховченко Э. О "посттейлоризме" и "человеческом капитале" // Мировая экономика и международные отношения. – 1995. – № 11. – С.138–140.
4. Добрынин А. И., Дятлов С. А., Цыренова Е. Д. Человеческий капитал в транзитивной экономике: Формирование, оценка, эффективность использования. – СПб.: Наука, 1999. – 309 с.
5. Морова А. П. Инвестиции в человеческий капитал и социальную инфраструктуру // Социс. – 1998. – № 9. – С.72–77.
6. Майбуров И. Эффективность инвестирования и человеческий капитал в США и России // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 4. – С.3–13.
7. Иванов Н. Человеческий капитал и глобализация // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 9. – С.19–31.
8. Жеребин В. М., Романов А. Н. Экономика домашних хозяйств. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1998. – 231 с.